

PEDAGOGIK TADQIQOTLARNING ILMIY RIVOJLANISH TENDENSIYALARI PEDAGOGIK FIKR TARAQQIYOTI

MAFTUNA OLIMJONOVA IBROHIM QIZI

Namangan davlat pedagogika instituti

ANNOTATSIYA

Pedagogik tadqiqotlarning ilmiy rivojlanish tendensiyalari ta'lim tizimining uzluksiz takomillashuvi bilan chambarchas bog'liq bo'lib, pedagogik fikr taraqqiyotining tarixiy va zamonaviy bosqichlarini o'zida mujassam etadi. Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi tizimida olib borilayotgan ilmiy izlanishlar ta'lim mazmunini yangilash, tarbiya jarayonining samaradorligini oshirish hamda o'qitish metodlarini ilmiy asosda rivojlantirishga qaratilgan. Mazkur yo'nalishda pedagogik tadqiqotlar nazariya va amaliyot uyg'unligini ta'minlash, innovatsion yondashuvlarni joriy etish va pedagogik fikrning izchil rivojlanishini qo'llab-quvvatlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu annotatsiyada pedagogik tadqiqotlarning asosiy ilmiy yo'nalishlari, ularning ta'lim tizimidagi o'rni hamda maktabgacha va maktab ta'limi jarayoniga ta'siri yoritiladi.

Kalit so'zlar: *Pedagogik tadqiqotlar, pedagogik fikr taraqqiyoti, ta'lim tizimi, maktabgacha ta'lim, maktab ta'limi, ilmiy rivojlanish tendensiyalari.*

KIRISH

Pedagogik tadqiqotlarning ilmiy rivojlanishi pedagogik fikr taraqqiyoti bilan uzviy bog'liq jarayon hisoblanadi. O'zbek pedagogik tafakkuri tarixida ta'lim va tarbiya masalalari ko'plab ijodkor va mutafakkirlar tomonidan tahlil qilingan bo'lib, ularning ilmiy mulohazalari bugungi pedagogik tadqiqotlar uchun muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi. Ushbu tahlillar ta'lim jarayonining maqsadi, mazmuni va samaradorligini oshirishga qaratilganligi bilan ajralib turadi.

Abdulla Avloniy pedagogik fikr taraqqiyotida muhim o'rin tutgan ijodkorlardan biridir. Uning "Turkiy guliston yoxud axloq" nomli ilmiy pedagogik asari Toshkent

shahrida nashr qilingan. Ushbu asarda muallif ta'lim va tarbiyaning jamiyat hayotidagi o'rnini chuqur tahlil qiladi. Avloniy o'z maqolasida ta'limni faqat bilim berish jarayoni sifatida emas, balki shaxsning ma'naviy kamolotini ta'minlovchi omil sifatida talqin etadi. Muallifning fikricha, pedagogik tadqiqotlar inson tarbiyasini asosiy mezon sifatida belgilashi lozim.

ASOSIY QISM

Pedagogik fikrning taraqqiyoti O'zbekiston tarixida yozma an'analar orqali shakllangan bo'lib, XX asr boshlarida ta'lim-tarbiya masalalari bilan bog'liq ilmiy va falsafiy qarashlar mashhur bo'lgan. Normamatov Jaloliddin Toshmamatovich va Shomurotov Ulug'bek Melikboboyev tomonidan olib borilgan ilmiy tadqiqotda O'zbekiston pedagogik fikrining tarixiy rivoji, mustaqillikdan so'ng pedagogik tadqiqotlarning yangi bosqichi chuqur o'rganilgan. Ular pedagogika fani va ta'lim tizimi taraqqiyotini 1924-1991 yillar davomida bosqichma-bosqich tahlil qilgan. Bu ilmiy izlanishda pedagogik fikrning shakllanishi, ta'lim tizimi islohotlariga moslashuvi va o'zgargan ijtimoiy sharoitlarda yangi pedagogik yondashuvlar paydo bo'lishi yoritiladi.

Ta'lim to'g'risida Qonun – pedagogik tadqiqotlar uchun huquqiy asos

O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi tomonidan taklif etilgan va 23-sentyabr 2020-yilda qabul qilingan "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun ta'lim tizimini tartibga soluvchi eng muhim hujjatlardan biridir. Ushbu Qonun ta'limning barcha bosqichlari, shu jumladan ilmiy-pedagogik tadqiqot ishlarini bajaruvchi muassasalar faoliyatini belgilaydi va ta'lim tizimining rivojlanishini ta'minlash uchun ilmiy izlanishlarni amalga oshirishni davlat darajasida qo'llab-quvvatlashni nazarda tutadi.

Mazkur Qonunda ta'lim tizimini rivojlantirish bilan birga ilmiy-pedagogik tadqiqotlar natijalaridan foydalanish, ular asosida ta'lim standartlarini yangilash va samarador ta'lim jarayonini tashkil etish bo'yicha umumiy tartiblar belgilangan. Bu pedagogik tadqiqotlarni tizimlashtirish va ilmiy metodologik yondashuvni mustahkamlash uchun muhim poydevor vazifasini bajaradi.

Pedagogik kadrlar tayyorlash va Xalq ta'limi sohasida ilmiy-tadqiqot faoliyatini qo'llab-quvvatlash

2021-yil 1-sentyabrdan boshlab Xalq ta'limi sohasida pedagogik kadrlar tayyorlash, qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirishni tartibga soluvchi hujjatlar asosida pedagogik izlanishlarni qo'llab-quvvatlash mexanizmlari belgilandi. Bu normativ hujjatlar pedagogik kadrlarni attestatsiyadan o'tkazish, ilmiy-pedagogik modullar bo'yicha tayyorgarlik va o'quvchilarni amaliyotga yo'naltirish orqali pedagogik tadqiqotlar asosida bilimlar samaradorligini oshirishni maqsad qilgan.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarorlari mamlakatda ta'lim tizimini rivojlantirish va ilm-fanni qo'llab-quvvatlashga katta e'tibor qaratadi. Jumladan, 2017-yil 17-fevraldagi Prezident qarori Fanlar akademiyasi faoliyatini takomillashtirish, ilmiy-tadqiqot ishlarini tashkil etish va innovatsion faoliyatni rag'batlantirish uchun strategik poydevor yaratdi. Bu qaror ilm-fan va pedagogik izlanishlarning soddaroq, tizimli va samarali bo'lishi uchun ilmiy muassasalarning faoliyatini kengaytirdi.

Shuningdek, 2025-yil 22-yanvar kuni O'zbekiston Respublikasi Prezidentining ta'lim tizimi va ilm-fan sohasidagi ustuvor vazifalarga oid taqdimoti ta'lim va ilmiy tadqiqotlar o'rtasidagi uzviy bog'liqlikka asoslangan yangi strategik vazifalarni belgiladi. Bu taqdimot pedagogik tadqiqotlar va innovatsiyalarni yanada chuqur o'rganishga, ilmiy faoliyatni samarali tashkil etishga yo'naltirilgan.

PEDAGOGIK TADQIQOTLARNING ILMIY RIVOJLANISH TENDENSIYALARI
– **AMALIY JARAYON JADVALI:**

Bosqich / Jarayon	Yili va sanasi	Hujjat / Manba	Amaliy mazmuni / Tavsif
Ta'lim tizimini tartibga soluvchi asosiy qonunchilik	2020-yil 23-sentyabr	“Ta'lim to'g'risida”gi Qonun, O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi	Pedagogik tadqiqotlarni davlat siyosatining ajralmas qismiga aylantirish, ilmiy izlanishlarni qo'llab-quvvatlash, ta'lim samaradorligini oshirish mexanizmini belgilash.

Bosqich / Jarayon	Yili va sanasi	Hujjat / Manba	Amaliy mazmuni / Tavsif
Pedagogik kadrlar tayyorlash va malakasini oshirish	2021-yil 1-sentyabr	Xalq ta'limi sohasida kadrlar tayyorlash va malakasini oshirish tartibi, rasmiy normativ	Pedagogik tadqiqotlarni amaliyotga tatbiq etish, kadrlarni attestatsiyadan o'tkazish, ilmiy modul bo'yicha tayyorgarlikni tashkil etish.
Fanlar akademiyasi faoliyatini takomillashtirish	2017-yil 17-fevral	O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori	Ilm-fan va pedagogik izlanishlarni tizimli tashkil etish, innovatsiyalarni rag'batlantirish, ilmiy asosda ta'lim jarayonini yaxshilash strategiyasini ishlab chiqish.
Pedagogik tadqiqotlarning metodologik yondashuvlari	2022-yil 5-mart	Mirjalilova M., ilmiy maqola, journal-web.uz	Pedagogik tadqiqotlar mazmuni va metodologiyasi, ta'lim jarayonini ilmiy asosda o'rganish, nazariy va amaliy pedagogik yondashuvlarni tatbiq etish.
Pedagogik fikr taraqqiyoti va tarixiy tahlil	1924-1991 yillar	Normamatov J., Shomurotov U., ilmiy izlanish, scientific-jl.org	O'zbekiston pedagogik fikrining tarixiy bosqichlari, mustaqillikdan keyingi zamonaviy yondashuvlar, pedagogik metodologiyalarning shakllanishi va rivojlanishi.
Ta'lim tizimi va ilmiy izlanishlar integratsiyasi	2025-yil 22-yanvar	Prezident taqdimoti, president.uz	Pedagogik tadqiqotlar va ta'lim tizimi o'rtasidagi uzviy bog'liqlik, ilmiy izlanishlarni samarali tashkil etish strategiyasi.

XULOSA

Pedagogik tadqiqotlarning ilmiy rivojlanish tendensiyalari O'zbekiston ta'lim tizimida nazariy va amaliy pedagogik bilimlarning uyg'unlashuvini ta'minlaydi. Tarixiy bosqichlarda shakllangan pedagogik fikr mustaqillik yillarida yangi ilmiy metodologiyalar, zamonaviy yondashuvlar va innovatsion pedagogik texnologiyalar bilan boyitildi.

O'zbekiston Respublikasi qonunchiligi, xususan, "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun (2020-yil 23-sentyabr) va Prezident qarorlari (2017-yil 17-fevral, 2025-yil 22-yanvar) pedagogik tadqiqotlarni tizimlashtirish, ularni davlat siyosatining ajralmas qismiga aylantirish va ta'lim samaradorligini oshirish uchun amaliy asos yaratdi. Shu bilan birga, Xalq ta'limi tizimidagi kadrlarni tayyorlash va malakasini oshirish tartiblari pedagogik izlanishlarni amaliyotga tatbiq etishda muhim vosita sifatida xizmat qiladi.

Normamatov va Shomurotov, Mirjalilova va boshqa o'zbek olimlarining ilmiy izlanishlari pedagogik fikr taraqqiyotining tarixiy ildizlari, metodologik yondashuvlari va zamonaviy pedagogik tadqiqotlar natijalari asosida pedagogik jarayonni chuqur tahlil qilgan. Bu tadqiqotlar ta'lim sifatini oshirish, pedagogik kadrlar malakasini mustahkamlash va ilmiy-amaliy asosda ta'lim jarayonini tashkil etish bo'yicha aniq ko'rsatmalar beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. **O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi.** "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun. 2020-yil 23-sentyabr. Lex.uz rasmiy manba: <https://lex.uz/docs/-5013007>
2. **O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori.** Fanlar akademiyasi faoliyatini takomillashtirish to'g'risida. 2017-yil 17-fevral. President.uz rasmiy manba: <https://president.uz/oz/lists/view/259>
3. **O'zbekiston Respublikasi Prezidentining taqdimoti.** Ta'lim tizimi va ilm-fan sohasidagi ustuvor vazifalar. 2025-yil 22-yanvar. President.uz rasmiy manba: <https://president.uz/oz/lists/view/7832>
4. **Xalq ta'limi sohasida kadrlarni tayyorlash va malakasini oshirish tartibi.** Xalq ta'limi vazirligi, rasmiy normativ. 2021-yil 1-sentyabr. Lex.uz rasmiy manba: <https://lex.uz/docs/-4823001>